

КУЛТУРНАТА ИДЕНТИЧНОСТ КАТО СТРАТЕГИЧЕСКИ РЕСУРС

Научни интерпретации и политики
(международни и национални измерения)

Проф. д-р Венцислав Велев
Университет по библиотекознание и информационни технологии

XIII Международна научна конференция
"Съвременният свят - постижения,
рискове, иновации"
Русе, 2006

Фокус на изследването

Тема, обект, цел и логика на изложението

Обект и предмет

Обект на изследване е културната идентичност, разглеждана като стратегически ресурс. Анализът обхваща научните постановки и политическите рамки, чрез които тя се осмисля и използва на международно, европейско и национално ниво.

Цел

Да се проследи как културната идентичност преминава от теоретична категория към практически използваем ресурс в културното управление, социалната кохезия и развитието.

Подход

Съпоставяне между научни разработки, нормативни актове и стратегически документи. Проследяват се дефиниции, контексти на употреба и функции, приписвани на културната идентичност.

Логика на представянето

- 1) теоретични постановки;
- 2) международен и европейски нормативен и стратегически контекст;
- 3) национални измерения и политики;
- 4) културната идентичност като стратегически ресурс – приложения, ограничения и рискове.

Научни разработки и теоретични постановки

Основни подходи към културната идентичност

Бенедикт Андерсън

Културната идентичност се свързва с формирането на общности чрез език, печатна култура и споделени символни форми. Акцентът е върху историческото конструиране на принадлежност.

Ян Ассман

Паметта и нейните културни носители – текстове, ритуали и символни практики – стоят в основата на идентичността. Важен е механизмът на предаване във времето.

Стюарт Хол

Идентичността е динамична, контекстуално обусловена и подложена на постоянно преосмисляне. Не е фиксирана структура, а процес.

Пиер Бурдийо

Културните практики и социалната среда участват във възпроизводството на устойчиви идентичностни модели.

Общ резултат

Съвременните изследвания насочват към синтез на тези подходи: културната идентичност се разбира едновременно като исторически формирана, паметово поддържана и социално променлива. Именно това отваря възможност тя да бъде разглеждана и като ресурс.

Български изследователски контекст

От културна промяна към стратегически ресурс

Български изследвания

В българските разработки културната идентичност се разглежда в пряка връзка с историческата памет, културната промяна и социалното самоопределяне. При Ивайло Дичев акцентът пада върху прехода от принадлежност към рефлексивно самоопределяне, а при Мария Тодорова – върху влиянието на исторически формираните представи и външните интерпретации върху идентификационните процеси.

Принос на настоящото изследователско поле

В изследванията, свързани с книжовно-документалното наследство и културните институции, идентичността се обвързва с механизмите за съхраняване, предаване и социализация на културно съдържание. Така тя се мисли не само като тема на анализ, а и като работещ ресурс в научни, образователни и културни практики.

Преход към политиките

Теоретичната постановка е важна, но не е достатъчна.

Ключовият въпрос е как културната идентичност се въвежда в международни и европейски нормативни и стратегически рамки и какви функции ѝ се възлагат в тях.

Международен контекст: рамката на ЮНЕСКО

Културна идентичност чрез наследство, практики и културни изрази

1972

Световно културно и природно наследство

Акцент върху опазването на обекти и върху тяхната стойност като носители на културна значимост. Идентичността е имплицитна, но присъства чрез връзката между наследството и общностите.

2003

Нематериално културно наследство

Центърът се измества към живи практики, знания и умения. Идентичността вече се свързва пряко с чувство за принадлежност и приемственост.

2005

Многообразие на културните изрази

Културните изрази се разглеждат като носители на идентичност, ценности и смисли. Към наследството се добавят съвременните културни форми и културните индустрии.

Европейски контекст

От културно многообразие към ресурс за развитие

Европейска програма за култура (2007)

Документът поставя културата в рамката на межкултурния диалог и общите европейски ценности. Културната идентичност се мисли едновременно като национална и локална особеност и като елемент от по-широка европейска културна рамка.

Нова европейска програма за култура (2018)

Културата е интегрирана в политики, свързани с образование, социално включване, иновации и творчески индустрии. Идентичността вече функционира не само описателно, а и като фактор за устойчивост и развитие.

Основен аналитичен извод

На европейско равнище културната идентичност не е обособена като изолиран предмет на политика, но последователно присъства чрез категориите културно разнообразие, социална кохезия, участие и развитие. Това я превръща в работеща рамка за стратегическо планиране.

Национални измерения и политики

Между нормативна база и липса на цялостна стратегическа рамка

Нормативна рамка

Законът за културното наследство въвежда системна рамка за опазване, управление и социализация на културното наследство. Законът за закрила и развитие на културата очертава общите принципи на държавната културна политика. Налице е ясно влияние на международните конвенции, особено по отношение на защитата и управлението на наследството.

Прилагане и конкретни механизми

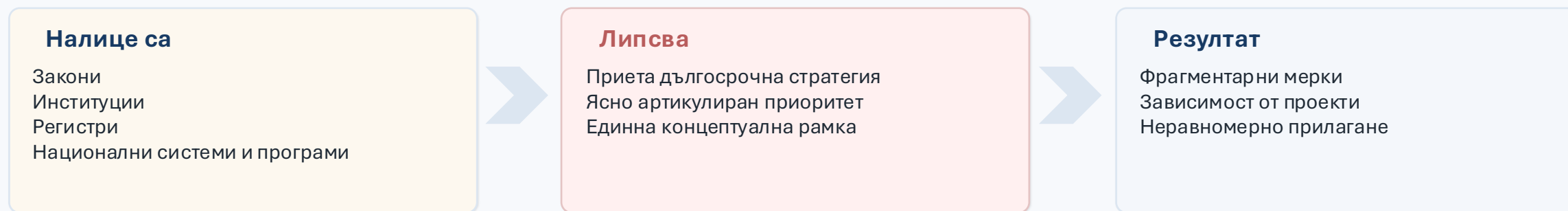
Ратифицирането на Конвенцията за опазване на нематериалното културно наследство намира израз в Националната система „Живи човешки съкровища – България“. Допълнително функционират регистри, музеи, читалища, фестивали и образователни инициативи, чрез които наследството се въвежда в съвременния обществен живот.

Ключов проблем

Националното ниво показва наличие на инструменти, но не и на последователна политика, която изрично да формулира културната идентичност като самостоятелен стратегически приоритет. Именно тук се появява разминаването между международните рамки и реалното национално приложение.

Стратегически дефицит на национално ниво

Защо инструментите не се превръщат автоматично в политика

Показателен пример

Проектите на стратегии за развитие на културата очертават приоритети, но неприемането им като официален дългосрочен документ не позволява последователно обвързване на отделните мерки в единна визия. Това отслабва възможността културната идентичност да бъде управлявана като стратегически ресурс.

Културната идентичност като стратегически ресурс

Основни приложения

1. Културно наследство

Идентичността легитимира опазването не само чрез стойността на обекта или практиката, а чрез връзката им с паметта и самовъзприемането на общностите. При нематериалното наследство това е вътрешен критерий за смисъла на самото съхраняване.

2. Социална кохезия

Създава споделени символи, разкази и практики. Може да укрепва общностни връзки, участие в културния живот и межкултурен диалог, но само ако не се използва като затворен критерий за принадлежност.

3. Развитие и стратегическо планиране

Включва се в по-широки политики, които свързват културата с образование, иновации, регионално развитие и творчески индустрии. Така идентичността се превръща в ресурс, а не само в ценностна декларация.

Извод

Културната идентичност функционира като ресурс тогава, когато е подкрепена от реални механизми за съхраняване, предаване, достъп и участие. Без такава среда тя остава декларативно назована, но слабо приложима.

Рискове и ограничения

Какво се случва, когато идентичността се използва без достатъчна дълбочина

Опростяване

Сложни културни процеси се свеждат до лесно разпознаваеми символи и знаци. Така идентичността престава да бъде исторически и социално развит процес и се превръща в еднопластова репрезентация.

Инструментализация

Културната идентичност може да бъде използвана селективно – за туристически образи, символно легитимиране на политики или публична репрезентация, която изтласква неудобните и сложни пластове на културната реалност.

Формално съответствие

Международните принципи могат да бъдат пренесени в национални документи без дълбока вътрешна интеграция. Така се достига до съответствие на хартия, но не и до последователна практическа реализация.

Ключов акцент

Рискът не е в самото използване на културната идентичност, а в начина, по който тя се употребява. Ако се изгубят общностите, средата и реалните социални практики, идентичността се редуцира до символен ресурс без достатъчна дълбочина.

Синтез на анализа

Какво показва статията в цялост

Научно ниво

Културната идентичност е динамична категория, формирана от памет, историческо развитие и социални взаимодействия.

Политическо ниво

Международните и европейските рамки я въвеждат имплицитно чрез наследство, многообразие, участие и устойчиво развитие.

Национално ниво

Налице са механизми и инструменти, но липсва достатъчно ясна и последователна политика, която да ги обедини.

Общ резултат

Културната идентичност има потенциал да функционира като стратегически ресурс, но само когато е свързана с реални институционални механизми, общественото участие и последователна дългосрочна визия.

Изводи

Систематизиране на основните резултати

Теоретичен резултат

Културната идентичност не се свежда до фиксирана принадлежност. Тя се формира в пресечната точка между културна памет, социални практики и историческо развитие. Това обяснява защо не може да бъде разбрана еднозначно.

Политически резултат

Международните и европейските документи не я формулират като самостоятелен предмет на политика, но последователно я свързват с наследство, многообразие, социална кохезия и устойчиво развитие.

Национален резултат

В България съществуват нормативни и институционални механизми, но отсъства ясно формулирана и последователно прилагана политика, насочена конкретно към културната идентичност.

Практически резултат

Културната идентичност може да бъде реален стратегически ресурс само ако е подкрепена от дългосрочна визия, институционална последователност и условия за предаване, участие и достъп.

Заклучение

Културната идентичност между ценност и управленски ресурс

Анализът показва, че културната идентичност има значим потенциал да участва активно в процесите на културно управление, социално развитие и изграждане на обществени връзки. Този потенциал обаче не се реализира автоматично. Той изисква институционална последователност, ясно дефинирани цели и интегриране на културното наследство в дългосрочни политики.

Културната идентичност не следва да бъде разглеждана единствено като символна ценност или като обект на съхраняване, а като динамична категория, чието значение се проявява в начина, по който тя е вписана в съвременните обществени процеси.

Акцент

Степента на тази интеграция определя дали културната идентичност ще функционира като реален стратегически ресурс или ще остане на равнището на декларативно използвано понятие.

Благодарности

Настоящата презентация е част от разработената статия „Културната идентичност като стратегически ресурс: Научни интерпретации и политики (международни и национални измерения).

Същите са реализирани по проект: „Нова научна парадигма: Модел за академично коопериране в сферата на наука, стратегическото планиране и иновациите, целящ съхранение на културната идентичност и развитие на капацитет“, финансово подкрепен от Фонд „Научни изследвания“ - договор № КП-06-Н85/5 от 05.12.2024 г.

